

УДК 339.924

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-7>**Чатченко Т.В.***кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної теорії та економічних методів управління
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***Chatchenko Tetiana***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory
and Economic Methods of Management
V.N. Karazin Kharkov national university*

ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ВІД УТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ АЛЬЯНСІВ ДЛЯ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НА ПРИКЛАДІ НАФТА

ECONOMIC EFFECTS OF THE FORMATION OF INTERNATIONAL INTEGRATION ALLIANCES FOR MEMBER COUNTRIES ON THE CASE OF NAFTA

АНОТАЦІЯ

У сучасному світі, коли інтеграційні та глобалізаційні процеси набирають обертів, усе більше уваги приділяється утворенню міжнародних інтеграційних альянсів. У статті розглянуто динаміку Індексу процвітання (Legatum Prosperity Index) за період 2007–2016 у США, Канаді та Мексиці, проаналізовано індекс очікуваної тривалості життя за розрахунком Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй за період 1990–2013 рр. у США, Канаді та Мексиці. На основі аналізу торговельних відносин зроблено висновки про те, що спад зовнішньоторговельного обороту спостерігався лише у 2009 р. після світової фінансової кризи; світова фінансова криза не вплинула на торгівлю між Канадою та Мексикою так суттєво, як на інших торговельних партнерів; із 2014 р. відбувається спад обороту, що може бути сигналом про можливу внутрішню інтеграційну кризу.

Ключові слова: альянс, НАФТА, інтеграція, індекс, зовнішньоторговельний оборот.

АННОТАЦИЯ

В современном мире, когда интеграционные и глобализационные процессы набирают обороты, все больше внимания уделяется образованию международных интеграционных альянсов. В статье рассмотрена динамика Индекса процветания (Legatum Prosperity Index) за период 2007–2016 гг. в США, Канаде и Мексике, а также проанализирован индекс ожидаемой продолжительности жизни по расчету Программы развития Организации Объединенных Наций за период 1990–2013 гг. в США, Канаде и Мексике. На основе анализа торговых отношений, сделаны выводы о том, что спад внешнеторгового оборота наблюдался только в 2009 г. после мирового финансового кризиса; мировой финансовый кризис не повлиял на торговлю между Канадой и Мексикой так существенно, как на других торговых партнеров; с 2014 г. происходит спад оборота, что может быть сигналом о возможном внутреннем интеграционном кризисе.

Ключевые слова: альянс, НАФТА, интеграция, индекс, внешнеторговый оборот.

ANNOTATION

Integration processes between countries always have their consequences. For integration to be successful, many different options have to be calculated, since not all countries in the world have the same level of development, not all countries can have the same conditions. Therefore, it would be advisable to consider in depth the economic processes of states, namely the integration processes

between countries that have different models of economic development. The model of economic development of the state is an important factor in the development and direction of activity of the state both in the world economy and in the domestic economy of the country. Models of economic development are considered in the article, examples of interaction of states with different models of economic development based on the theories of international economic integration and foreign trade are given. As a specific example in this article, we cite NAFTA, an integration association that includes countries with different economic development models, and provides statistics from those countries after their entry into this grouping in various fields. In the modern world, when integration and globalization processes are gaining momentum, more and more attention is being paid to the formation of international integration alliances. The article discusses the dynamics of the Legatum Prosperity Index for the period 2007–2016 in the USA, Canada and Mexico, and also analyzes the life expectancy index calculated by the United Nations Development Program for the period 1990–2013 in the USA, Canada and Mexico. Based on the analysis of trade relations, the following conclusions were drawn that a decline in foreign trade was observed only in 2009 after the global financial crisis; the global financial crisis has not affected trade between Canada and Mexico as significantly as other trading partners; Since 2014, turnover has been declining, which may be a signal of a possible internal integration crisis. There have been no significant changes in the value of the Index for the countries studied lately. The US prosperity index increased by only 0.05 during the period under review. At the same time, Canada and Mexico have shown better results in reducing poverty, supporting the development of health and education, achieving and maintaining regional security. This can be a testament to them as less powerful countries compared to the US, the emergence of development caused by integration processes and increased well-being of the population.

Key words: alliance, NAFTA, integration, index, foreign trade turnover.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Велику кількість наукових праць присвячено дослідженню інтеграційних процесів. Визначаються як позитивні, так і негативні наслідки від інтеграційних процесів у сучасному світі. У статті на прикладі НАФТА досліджується саме економічний ефект від міжнародної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Багато вчених займалися питаннями інтеграційних процесів, серед них – Де Бірс, Вінера та Бає, А. Сміт, Д. Рікардо, А.П. Голіков, О.А. Довгаль та ін. Розглядом моделей економічного розвитку займалися такі вчені, як А.П. Голіков, О.Г. Дейнека, Л.О. Позднякова, П.О. Черномаз. Також багато науковців аналізували діяльність інтеграційного об'єднання НАФТА: В.Ф. Вагапова, А.В. Даркин, Г.К. Хафбауэр, Д.Д. Скот, експерти з Інституту міжнародної економіки Петерсона та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на велику кількість як вітчизняних, так і закордонних публікацій, присвячених економічній інтеграції, досі залишається малодослідженою проблема саме економічного ефекту від утворення міжнародних інтеграційних альянсів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення економічного ефекту від утворення міжнародних інтеграційних альянсів на прикладі НАФТА.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Детермінанту «перспективи розвитку» досліджено за показниками «рівень бідності», «рівень охорони здоров'я та освіти», комплексно може бути виражений Індексом процвітання (Legatum Prosperity Index), який ураховує значення багатьох сфер життя суспільства, зокрема економіки, підприємництва, управління, освіти, охорони здоров'я, безпеки, особистої свободи, соціального капіталу, екології. У 2016 р. даний Індекс становив для США 73,35, для Канади – 77,47, для Мексики – 58,76. Динаміка за останні дев'ять років представлено на рис. 1.

Протягом останнього часу суттєві зрушення у значенні Індeksu для досліджуваних країн відсутні. Індекс процвітання для США за аналізований період підвищився лише на 0,05. Водночас

Канада та Мексика показали кращі результати у питаннях зменшення бідності, підтримки розвитку системи охорони здоров'я та освіти, досягнення та збереження регіональної безпеки. Це може бути свідченням для них як для менш могутніх країн порівняно зі США появи розвитку, викликаного інтеграційними процесами, та підвищення благополуччя населення. Так, Індекс процвітання для Канади зріс на 0,53, для Мексики – на 1,04, що є суттєвим стрибком. Зростання Мексики обґрунтовується тим, що країна отримала більш прогресивне регулювання, яке здійснюється підписаною угодою про зону вільної торгівлі, зокрема у сфері захисту інвестицій, прозорості бізнесу, ділових відносин.

Для підтвердження розвитку також було досліджено Індекс освіти та Індекс очікуваної тривалості життя, які складаються Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (United Nations Development Programme). Динаміку представлено на рис. 2 та 3.

Проілюстровано зростання Індeksu освіти в усіх країнах, проте якщо у США та Канаді спостерігається поступовий розвиток, то у Мексики з 1990 по 2013 р. спостерігається різке зростання – з 0,479 до 0,638, тобто збільшення оцінки на 0,159. Канада і США такого зростання не мали, оскільки і до створення НАФТА мали високий рівень освіти населення.

У динаміці Індeksu очікуваної тривалості життя спостерігається схожа тенденція. Мексика як найменш розвинута країна з усіх членів об'єднання показала стрімкий ріст з 0,782 у 1990 р. до 0,871 у 2013 р.

Детермінанту «координація макроекономічної політики» проаналізовано за зовнішньоторговельним оборотом між країнами-учасницями. Динаміку розвитку представлено на рис. 4–6.

Аналіз торговельних відносин дає змогу зробити такі висновки:

1. спад зовнішньоторговельного обороту спостерігався лише у 2009 р., після світової фінансової кризи;

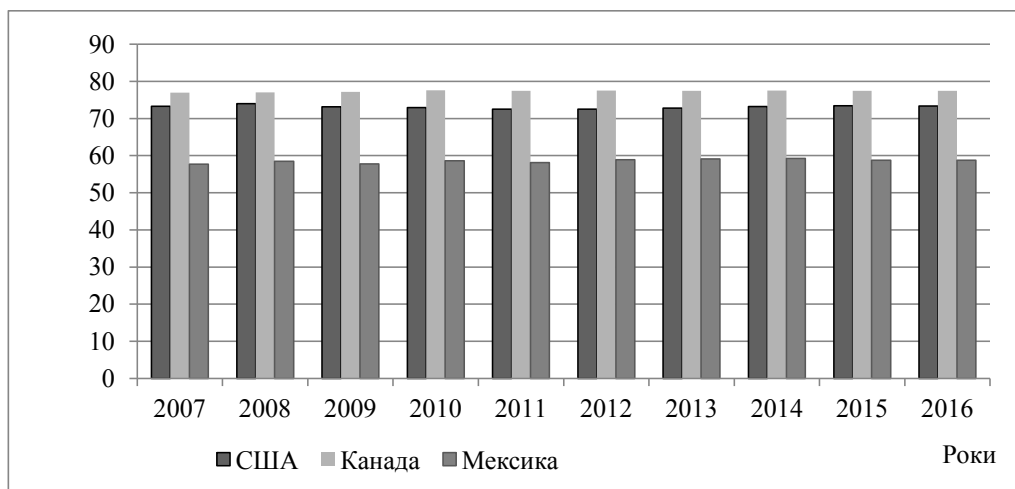

Рис. 1. Динаміка Індeksu процвітання (Legatum Prosperity Index) за період 2007–2016 гг. у США, Канаді та Мексиці [1]

2. світова фінансова криза не вплинула на торгівлю між Канадою та Мексикою так суттєво, як на інших торговельних партнерів;

3. з 2014 р. відбувається спад обороту, що може бути сигналом про можливу внутрішню інтеграційну кризу;

4. найбільш інтенсивною є торгівля між США та Канадою, Мексикою та США, Мексикою та Канадою. Після підписання угоди про зону вільної торгівлі оборот Мексики у відносинах зі США виріс з 120,311 млрд дол. США до 482,926 млрд дол. США, тобто у чотири рази.

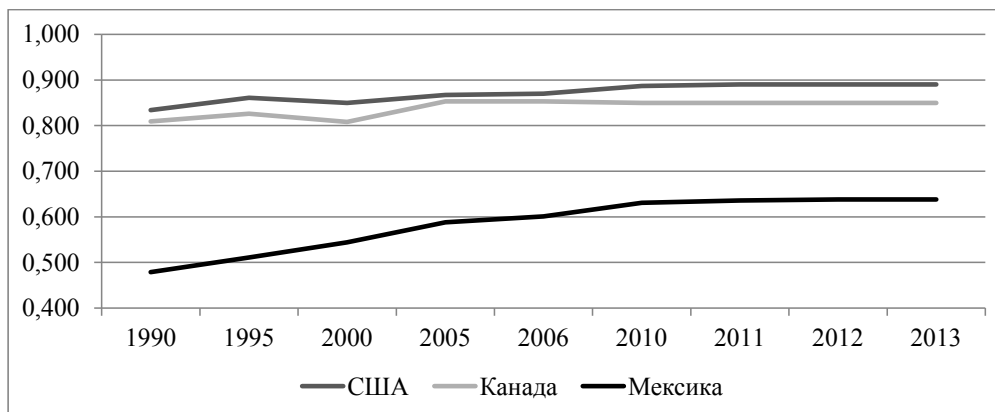

Рис. 2. Динаміка Індексу освіти за розрахунком Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй за період 1990–2013 рр. у США, Канаді та Мексиці [2]

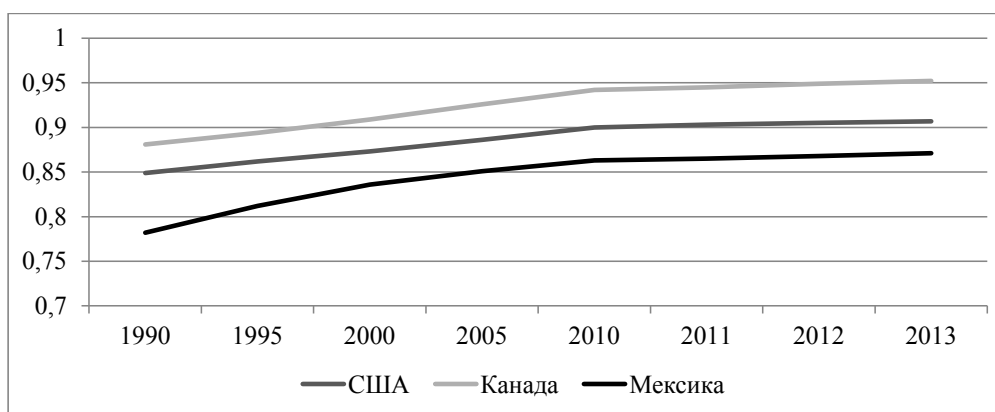

Рис. 3. Динаміка Індексу очікуваної тривалості життя за розрахунком Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй за період 1990–2013 рр. у США, Канаді та Мексиці [2]

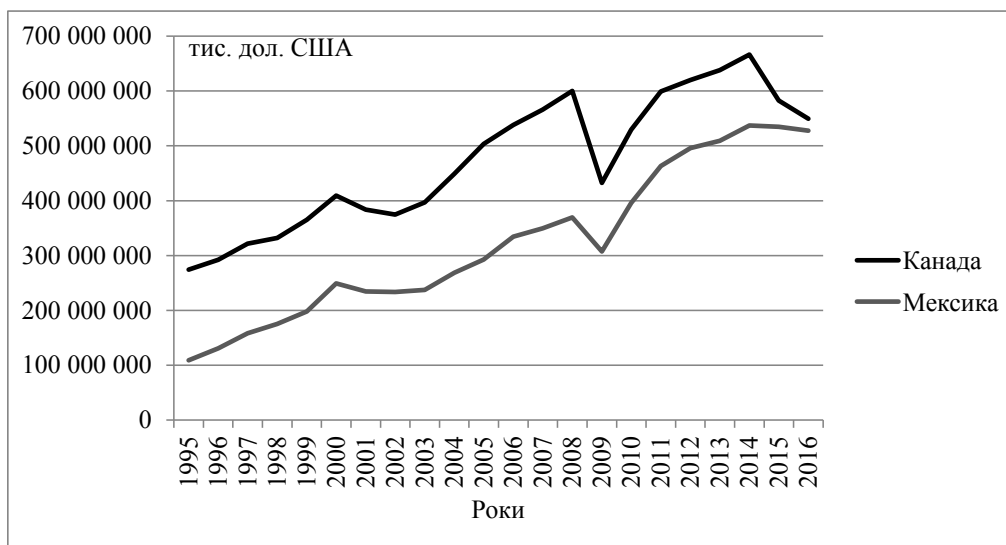

Рис. 4. Зовнішньоторговельний оборот між США та Канадою і Мексикою за період 1995–2016 рр., тис дол. США [3]

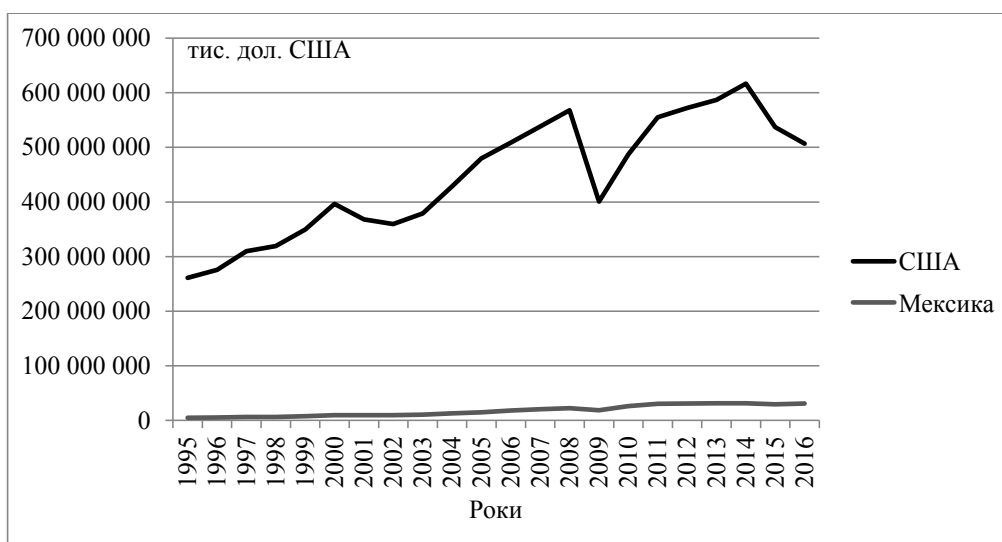

Рис. 5. Торговельний оборот (сума експорту та імпорту) між Канадою та США і Мексикою за період 1995–2016 рр., тис дол. США [3]

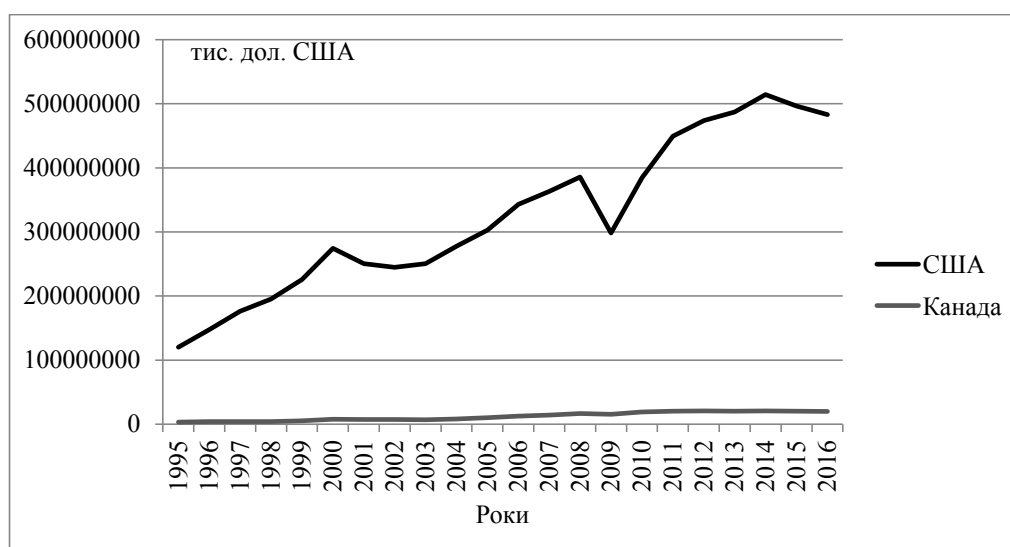

Рис. 6. Торговельний оборот (сума експорту та імпорту) між Мексикою та США і Канадою за період 1995–2016 рр., тис дол. США [3]

Оборот Мексики у відносинах із Канадою виріс із 3,359 млрд дол. США до 20,058 млрд дол. США, тобто у шість разів.

У товарній структурі американського експорту переважають електричне обладнання, транспортні засоби, паливо і вироби з пластмаси. Американський імпорт із країн НАФТА характеризується такими товарними позиціями, як транспортні засоби, електричне обладнання та золото.

Структура експорту Канади також зазнала змін на користь продукції з більш високою доданою вартістю, такої як автомобілі, електричне обладнання та промислова продукція. Це стало можливим завдяки притоку інвестицій у розвиток транспорту, галузь автомобілебудування, хімічну промисловість, енергетику, телекомунікаційні та фінансові послуги, виробництво продовольства та напоїв. Ріст капіталу у

даних сферах дав змогу провести модернізацію підприємств і устаткування, що дало можливість виробляти та поставляти на експорт більш якісну продукцію.

Детермінанту «Розмір країн-учасниць» досліджено за темпами зростання ВВП, які графічно представлено на рис. 7. Середні темпи зростання ВВП США за аналізований період становили 2,49%, Канади – 2,54% та Мексики – 2,51%. Середні темпи зростання ВВП усього об'єднання становлять 2,49%. Показовим є падіння темпів росту у Мексики у 1995 р., тобто через рік після набрання чинності угоди про зону вільної торгівлі. Але загалом зростання ВВП у відносному вимірі у Мексики є найбільшим. Як і в дослідженні інших показників ефективності, характерним є суттєве зниження у 2009 р. з уже розглянутих причин.

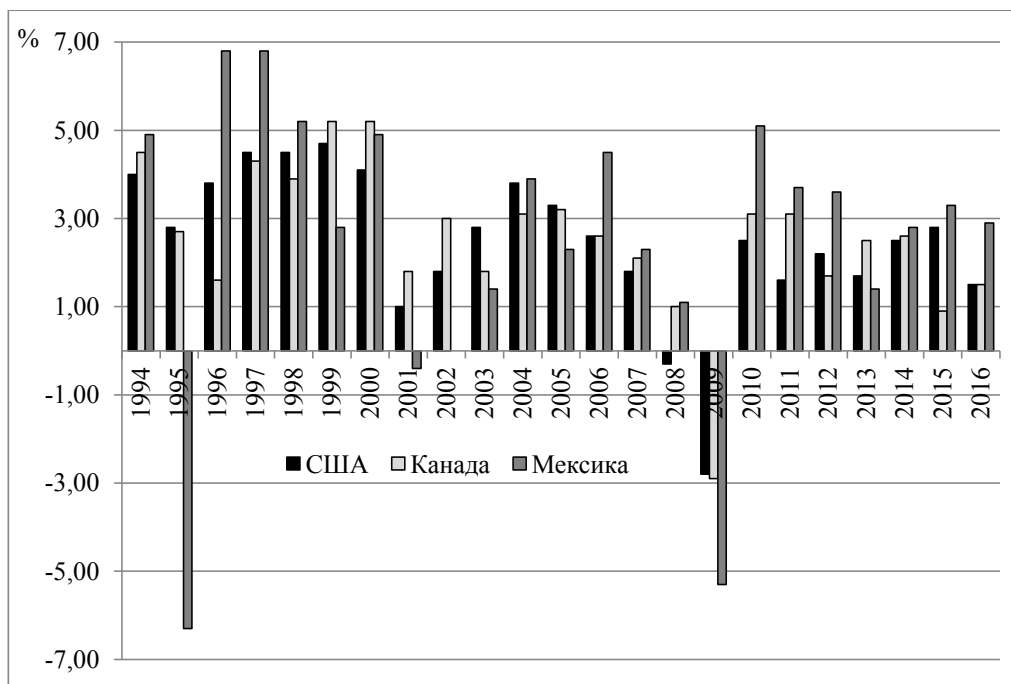

Рис. 7. Темпи росту ВВП США, Канади та Мексики за період 1995–2016 рр., % [3]

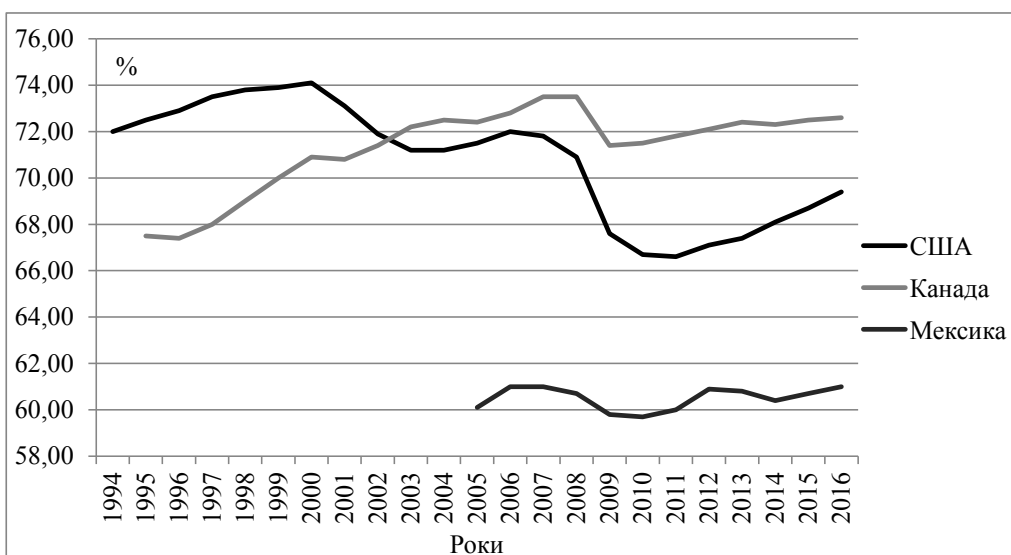

Рис. 8. Рівень зайнятості населення США, Канади та Мексики за період 1994–2016 рр., % [4]

Детермінанти, пов'язані з ринком, досліджено за показниками зайнятості населення та структурою зовнішньоторговельного обороту і змінами в ній. На рис. 8 представлено рівень зайнятості населення країн – членів НАФТА за період 1994–2016 рр. Дані для Мексики до 2005 р. відсутні, оскільки до цього часу використовувалися інші методичні та концептуальні підходи до визначення рівня зайнятості населення.

Зайнятість населення Мексики за останні одинадцять років зростає лише на 1%, тобто залишається стабільною, що не є ні позитивною, ні негативною тенденцією. Проте змінилася структура зайнятості – почали активно створюватися робочі місця в промисловості. У країні створено

сотні тисяч робочих місць для автоматичного виробництва, яке стало можливим завдяки інвестиціям американських корпорацій для продовження виробничого циклу своєї продукції.

На протиположному до цього зайнятості населення США до 2000 р. зростала та досягла свого максимуму у 74,1%. У подальшому зайнятості американського населення зменшується, зростання спостерігається лише у 2012 р. Такий тренд може бути свідченням заповнення ринку США більш дешевими товарами, наприклад із Мексики, що призвело до втрати робочих місць американцями, а також перенесенням трудомістких і «брудних» видів виробництва на територію Мексики. Більшість нових робочих

Таблиця 1

**Зміни в товарних категоріях експорту та імпорту
країн – членів НАФТА у торгівлі між собою**

Країни	Напрямок торгівлі			
	Експорт		Імпорт	
	+ Збільшення/– Зменшення	Зміна незначна, у межах тренду	+ Збільшення/– Зменшення	Зміна незначна, у межах тренду
США	+ Продукти харчування і живі тварини. + Напої та тютюн. + Сировина, крім палива. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Масла тваринні та рослинні, жири та віск	+ Продукти харчування і живі тварини. + Напої та тютюн. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Масла тваринні та рослинні, жири та віск. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Сировина, крім палива
Канада	+ Продукти харчування і живі тварини. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Напої та тютюн. Сировина, крім палива. Масла тваринні та рослинні, жири та віск	+ Продукти харчування і живі тварини. + Напої та тютюн. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Сировина, крім палива. Масла тваринні та рослинні, жири та віск
Мексика	+ Продукти харчування і живі тварини. + Напої та тютюн. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Масла тваринні та рослинні, жири та віск. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Сировина, крім палива	+ Продукти харчування і живі тварини. + Напої та тютюн. + Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали. + Хімічні речовини та споріднені продукти. + Товари промислового призначення. + Машини та транспортне обладнання	Сировина, крім палива. Масла тваринні та рослинні, жири та віск

Джерело: складено автором

місць виникло у сфері послуг, капіталомістких та високотехнологічних виробництвах. Подібні процеси можна назвати деіндустріалізацією.

У США автомобільний сектор утратив близько 350 тис робочих місць із 1994 р, це третина від усієї промисловості, тоді як зайнятість в автомобільному секторі в Мексиці зросла з 120 тис до 550 тис працівників.

Покажемо стан ринку праці в Канаді. Рівень зайнятості населення в країні постійно зростає та становив у 2016 р. 72,6%. Це викликано тим, що угода про зону вільної торгівлі спростила отримання тимчасового дозволу на ділову або інвестиційну діяльність для громадян країн-партнерів та створила нові робочі місця. Найвищий рівень зайнятості спостерігався лише у докризовому 2007 р. (73,5%).

Міграція мексиканців на територію Сполучених Штатів є однією з ключових проблем протягом усієї історії двостороннього співробітництва Мексики і США. При цьому йдеться не стільки про легальний в'їзд у країну, який тією чи іншою мірою піддається плануванню і регулюванню з боку американської влади, скільки про масовий нелегальний приток мексиканців, стримувати який стає нелегко.

Міграція мексиканської робочої сили у США – це, по суті, закономірний результат тісної взаємодії двох країн із різним рівнем економічного розвитку. Істотна різниця в рівні життя й оплаті праці є основним чинником міграції населення з Мексики до Сполучених Штатів. Окрім того, сусідство двох країн є додатковим стимулом у цьому процесі.

Досліджено зовнішньоторговельний оборот та зміни в ньому за вісьмома товарними категоріями:

1. Продукти харчування і живі тварини.
2. Напої та тютюн.
3. Сировина, крім палива.

4. Мінеральні, паливно-мастильні матеріали та супутні матеріали.

5. Масла тваринні та рослинні, жири та віск.

6. Хімічні речовини та споріднені продукти.

7. Товари промислового призначення.

8. Машини та транспортне обладнання.

У табл. 1 представлено перелік товарних категорій, обсяги експорту та імпорту яких зросли, зменшилися або залишилися в межах тренду. Головним висновком із проведеного аналізу є те, що країни переважно не використовують для взаємної торгівлі сировину, тобто більше зосереджуються на готовій продукції, яка має більшу додану вартість.

Незначну торгівлю сировиною можна пояснити, наприклад, для Мексики тим фактом, що переважна більшість нафтодобувних та енергетичних компаній є державними, а для налагодження торгівлі у великих обсягах необхідні інвестиції в технічне оснащення для видобутку нафти в глибоководних регіонах Мексиканського заливу. Традиційне побоювання, що іноземний контроль над природними ресурсами призведе до втрати національного суверенітету, не дає змоги активно розвивати торгівлю в даному напрямі. На противагу модернізація мексиканської економіки дала змогу залишити уявлення про Мексику як країну, яка є залежною від експорту нафти, у минулому. Тепер Мексика є чистим експортером промислових товарів, що забезпечує стійке економічне зростання.

Концентрація на торгівлі переважно готовою продукцією, а не сировиною обґрунтована тим, що підписання угоди про вільну торгівлю сприяло зниженню цін, розширенню асортименту і підвищенню якості товарів. Через це на зекономлені від безмитного імпорту гроші відбувається закупівля більшої кількості товарів, у результаті чого споживач має кращий вибір товарів за нижчою вартістю.

Також значним кроком у торгівлі готовою продукцією є запровадження багатомовного маркування, що стало виграшем не тільки для споживачів у регіоні НАФТА, а й у інших країнах. Так, у Канаді етикетки стали друкуватися на двох державних мовах (англійською і французькою), у результаті чого Канада більш активно стала вести торгівлю не тільки зі США, а й з іншими англомовними країнами – Великобританією, Францією чи іншими країнами ЄС, де англійська визнана як друга державна.

Інтеграція сприяла не тільки зростанню продуктивності праці і поглибленню спеціалізації економіки Канади, а й збільшенню у структурі експорту частки промислової продукції. З отриманням вільного доступу на американський і мексиканський ринки компанії Канади розширили свою присутність у сферах, які раніше були закриті на вхід. Серед таких сфер фінансові послуги, автомобілебудування, вантажоперевезення, енергетика і риболовство.

Торговельні детермінанти проаналізовано за змінами структури ВВП та питомою вагою обороту з країнами – учасницями об'єднання та загальним обсягом зовнішньоторговельного обороту.

Структуру ВВП країн – членів НАФТА досліджено за такими видами діяльності:

1. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство.

2. Видобуток корисних копалин, виробництво.

3. Будівництво.

4. Оптова та роздрібна торгівля, ресторани та готелі.

5. Транспорт, зберігання та зв'язок.

6. Інші види діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Можна зробити такі висновки:

1. У США зменшилася питома вага видобутку корисних копалин та виробничої сфери (на 5,55%).

2. У Канади зменшилася питома вага видобутку корисних копалин, виробництва (на 4,08%) та збільшилося будівництво (на 2,6%).

3. У Мексики зменшилася питома вага видобутку корисних копалин, виробництва (на 2,08%) та збільшилася вага оптової та роздрібною торгівлі, ресторанів та готелів (на 3,55%), а також транспорту, зберігання та зв'язку (на 1,06%).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соболев Э.Н., Анисимова Г.В. Неравенство распределения корпоративных доходов. *Экономика и предпринимательство*. 2013. № 12–4(41–4). С. 298–303.
2. Офіційний сайт «Лукойл-Україна». URL: <http://www.lukoil.com.ua/> (дата звернення: 10.04.2020).
3. Steven Davidoff, Overhaul of Israel's Economy Offers Lessons for United States. *The New York Times*. January 7, 2014. URL : https://dealbook.nytimes.com/2014/01/07/overhaul-of-israels-economy-offers-lessons-for-united-states/?_r=1 (дата звернення: 10.04.2020).
4. Ferreira F., Gignoux J. The Measurement Of Inequality Of Opportunity: Theory And An Application To Latin America. *Review of Income and Wealth*. 2017. № 57(4).

REFERENCES:

1. Sobolev E.N., Anisimova G.V. (2013). Neravenstvo raspredeleniya korporativnykh dokhodov [Income distribution inequality]. *Economics and Entrepreneurship*, no. 12–4(41–4), pp. 298–303.
2. Official site Lukoil-Ukraine. Available at: <http://www.lukoil.com.ua/> (accessed 10 April 2020).
3. Davidoff S. (2014). Overhaul of Israel's Economy Offers Lessons for United States. *The New York Times*. Available at: https://dealbook.nytimes.com/2014/01/07/overhaul-of-israels-economy-offers-lessons-for-united-states/?_r=1 (accessed 10 April 2020).
4. Ferreira, F. and J. Gignoux (2017). The Measurement Of Inequality Of Opportunity: Theory And An Application To Latin America. *Review of Income and Wealth*, no. 57(4).